

**Καταθλιπτικά στοιχεία και παρερμηγευτικά διαθέσεις, αι οποίαι είναι δυνατόν να επηρεάσουν το
μυστήριον της Ιεράς Εξομολογήσεως εις τους ενήλικας και τους γέροντας
Σταύρος Ι. Μπαλογιάννης
Καθηγητής Νευρολογίας ΑΠΘ**

Εισαγωγή

Το ιερόν μυστήριον της θείας εξομολογήσεως αποτελεί κορυφαίαν έκφρασιν της προσπαθείας του ανθρώπου, εν τω πλαισίω της αυτογνωσίας και της αντικειμενικής αυτοκριτικής, να οδηγηθή ούτος εις την εσωτερικήν κάθαρσιν διά της μετανοίας και εις την λήψιν σαφών και συνειδητών αποφάσεων ανακαινίσεως του έσω ανθρώπου, αναβαθμίσεως του χαρακτήρος της ηθικής συνειδήσεως(1) και εκ βάθρων ανατάξεως της ποιοτικής στάθμης της πνευματικής αυτού ζωής, ώστε πορευόμενος ούτος έκτοτε εν τη οδώ των εντολών του Κυρίου να διάγη ειρηνικόν και αναμάρτητον πλέον βίον.

Εκ παραλλήλου εν τω μυστηρίω της Ιεράς εξομολογήσεως εκφράζεται η απεραντοσύνη του ελέους και της φιλανθρωπίας του Θεού του θέλοντος «πάντας ανθρώπους σωθήναι και εις επίγνωσιν αληθείας ελθείν»(2).

Εκ μέρους του προσερχομένου εις την Ιεράν Εξομολόγησιν απαιτείται προεργασία, διά της οποίας αφ' ενός μεν ούτος άγεται εις την κατανόησιν και συνειδητήν αντίληψιν της ιερότητος, της σπουδαιότητος, της σοβαρότητος και της υπαρξιακής βαρύτητος του μυστηρίου, αφ' ετέρου δε διείσδυσις αυτού εις βάθος εντός του ψυχικού του κόσμου, ίνα διά της επιπόνου και διηνεκούς διεργασίας της αυτογνωσίας, αναζητήση ούτος τα πλημμελήματα «τα εν έργω και λόγω και διανοία, εκ γνώσεως ή αγνωσίας πλημμεληθέντα»(3) και καταθέση ταύτα εις το μυστήριον της μετανοίας και της θείας εξομολογήσεως, ώστε τον παλαιόν αποθέμενος άνθρωπον, διά της νεκρώσεως των ψυχοφθόρων παθών, ενδυθή τον νέον και έλθη εις επίγνωσιν της αληθείας.

Ο εξομολογούμενος εκ της απογνώσεως των πλημμελημάτων(4) διά του μυστηρίου της θείας εξομολογήσεως οδηγείται εις την βίωσιν της ευγνωμοσύνης και ευχαριστίας προς τον Κύριον, ο οποίος διά της ανεικάστου αγαθότητος, ευσπλαχνία χρησάμενος ήγηρεν και ηξίωσεν το ανάξιον «παραστήναι και προσπεσείν ενώπιον του θρόνου του ελέους Του και συγκαταρριθμηθήναι αύθις τοις εκλεκτοίς(5)».

Ο εξομολογούμενος εκ παραλλήλου δέον όπως διέπηται υπό συναισθηματικής σταθερότητος, ώστε να μη προσέρχεται εις το μυστήριον υπό το κράτος των αισθημάτων της θλίψεως και της αυτομομφής, αλλά ευρισκόμενος εις πλήρη συνειδητότητα και μελετών κατά αντικειμενικόν τρόπον τας ψυχικάς αυτού διεργασίας και αντιδράσεις, και θεωρών τα πλημμελήματα αυτού ως έχουν, χωρίς την καταβολήν προσπαθείας μεγιστοποιήσεως αυτών ή αντιθέτως αιτιολογήσεως των, με αντικειμενικόν σκοπόν την άμβλυνσιν της βαρύτητος αυτών.

Η συναισθηματική σταθερότης είναι εκ των βασικών κριτηρίων της ωριμότητος της προσωπικότητος του ατόμου, αποτελεί δε αύτη καρπόν παιδείας και εσωτερικής προσπαθείας, η οποία πολλάκις είναι ιδιαιτέρως επίπονος διά άτομα, τα οποία εγγενώς διακινούνται υπό εντόνων συναισθηματικών ανακατατάξεων. Η συναισθηματική σταθερότης, εν συνδυασμώ προς την βαθειάν γνώσιν του ψυχικού κόσμου του ατόμου, αποτελούν τον ακρογωνιαίον λίθον του υγιούς ψυχικού υποβάθρου(6).

Η βαθεία αυτογνωσία κατά κανόνα αποτελεί καρπόν της πνευματικής ζωής. Η διεργασία διά της οποίας άγεται το άτομον εις την αληθή γνώσιν του εαυτού του απαιτεί διηνεκή περισυλλογήν, αντικειμενικότητα, υψηλήν κριτικήν ικανότητα, ύπαρξιν αναλλοιώτων προτύπων και αρραγή ηθικήν συνειδησιν(7). Τόσον διά της αυτογνωσίας, όσον και διά του ταπεινού φρονήματος το άτομον άγεται εις την αληθή μετάνοιαν διά της αντικειμενικής αναγνωρίσεως και αποδοχής, εν πλήρει ευθύνη, των πλημμελημάτων αυτού.

Το βαθύ αίσθημα της μετανοίας στηρίζεται, κατ' ουσίαν, εις την επιθυμίαν ανατάξεως του προγενεστέρου βίου και βιώσεως των αναλλοιώτων πνευματικών αξιών, διά της πλήρους και μετά χαράς υποταγής του ιδίου θελήματος εις το θέλημα του Θεού. Η αγάπη προς τον Κύριον αποτελεί δε το κύριον κίνητρον της αληθούς μετανοίας(8). Η θλίψις η οποία απορρέει εκ της απομακρύνσεως εκ του θελήματος του Θεού, αποτελεί καταδειναστυτικόν διά το άτομον βίωμα, το οποίον είναι τόσον ισχυρότερον, όσον ισχυροτέρα είναι η αγάπη αυτού διά τον Κύριον.

Αι επιπροστιθέμεναι ψυχολογικαί επιπτώσεις εκ των παθών, ως είναι το ψυχικόν άλγος, η ανασφάλεια, η αυτοαπόρριψις, η αβεβαιότης, το άγχος, η αδυναμία, η απόγνωσις, η απόσβεσις των προσδοκιών, η ματαιώσις των επιδιώξεων και η ευρεία σειρά των ψυχοσωματικών φαινομένων μεταβάλλουν την ζωήν εις μαρτύριον και επιφέρουν την ωδυνηράν πρόγευσιν του θανάτου “...ότι επλήσθη κακών η ψυχή μου και η ζωή μου τω άδη ήγγισεν(9)”, “περιέσχον με ωδίνες θανάτου, κίνδυνοι άδου εύροσαν με(10)”. Η αγωνία της αποκαταστάσεως της εσωτερικής ειρήνης κορυφώνεται όλον και περισσότερον. Ο άνθρωπος αναφωνεί εκ βαθέων « ουκ έστι ειρήνη εν τοις οστέοις μου από προσώπου των αμαρτιών μου, ότι αι ανομίαι μου υπερήραν την κεφαλήν μου, οσει φορτίον βαρύ εβαρύνθησαν επ’ επ’ εμέ(11).

Η συνεχώς αυξανομένη αγωνία συνυφαινομένη μετά της θλίψως οδηγεί σταθερώς το άτομον εις την μετάνοιαν και την λύτρωσιν εκ του ψυχικού βάρους διά του μυστηρίου της Ιεράς εξομολογήσεως.

Προβληματισμοί αναφερόμενοι εις τον εξομολογούμενον

Οι προβληματισμοί, οι αναφερόμενοι εις τον εξομολογούμενον κατά το μυστήριον της θείας εξομολογήσεως απορρέουν κυρίως εκ της ψυχικής υγείας και της νοητικής στάθμης αυτού.

Είναι εύλογον ότι εν μέσω των προσερχομένων εις το μυστήριον της εξομολογήσεως υφίστανται άτομα των οποίων η ψυχική υγεία είναι διατεταραγμένη είτε συνεπεία προσφάτου παθήσεως είτε συνεπεία χρονίας τοιαύτης είτε ακόμη εγγενώς, εν τω πλαισίω χαρακτηρισιοπαθείας ή κοινωνιοπαθητικής εκτροπής της προσωπικότητος η εκ περιορισμένης νοητικής στάθμης.

Εκ παραλλήλου η ηλικία του εξομολογουμένου, με τας ικανάς διαφοροποιήσεις τας οποίας αύτη επιφέρει επί της προσωπικότητος, των αξιολογικών συστημάτων και των κοινωνικών αντιδράσεων αυτού, επιπροσθέτει έτερον ουσιώδη λόγον προβληματισμού κατά το μυστήριον της θείας εξομολογήσεως. Εάν επί των ανωτέρω παραμέτρων συμπεριληφθή η σωματική υγεία του εξομολογουμένου, η οποία ουχί σπανίως ασκεί ουσιώδη ρόλον επί των ψυχικών αυτού αντιδράσεων(12) και η ιδιομορφία των κοινωνικών και των ειδικών ψυχολογικών συνθηκών υπό τας οποίας τελεί ο εξομολογούμενος, καθίσταται ευλόγως αντιληπτόν ότι το μυστήριον της θείας εξομολογήσεως απαιτεί πολλήν προσοχήν, πολλήν προσευχήν και βαθείαν γνώσιν της ανθρωπίνης ψυχής και των παθολογικών εκφράσεων αυτής υπό του πνευματικού, ο οποίος διά λεπτών, εξατομικευμένων και εξειδικευμένων χειρισμών, οδηγεί το εξομολογούμενον εις την ίασιν και εις την αποκατάστασιν της εσωτερικής αυτού ειρήνης.

Ψυχικαί καταστάσεις δυνάμεναι να επηρεάσουν το μυστήριον της Ι. Εξομολογήσεως

Αι συνηθέστεραι ψυχικαί καταστάσεις, αι οποίαι δύνανται να επηρεάσουν το μυστήριον της ιεράς εξομολογήσεως είναι αφ’ ενός μεν αι παθήσεις, αι οποίαι μεταβάλλουν την συναισθηματικήν στάθμην του εξομολογουμένου αφ’ ετέρου δε αι παθήσεις, αι οποίαι αλλοιώνουν τας διεργασίας της σκέψεως αυτού και τον οδηγούν εις παρερμηνευτικά συμπεράσματα, τα οποία ουχί σπανίως προσλαμβάνουν τας διαστάσεις παραληρητικών ιδεών ή καλώς δομημένων παραληρημάτων.

Η κατάθλιψις

Εκ των ψυχικών παθήσεων, η κατάθλιψις αποτελεί κύριον και ακανθώδες ενίοτε πρόβλημα διά το μυστήριον της θείας εξομολογήσεως.

Εν τω πλαισίω της ψυχικής ταύτης παθήσεως, η οποία κατά κύριον λόγον μεν οφείλεται εις διαταραχάς του μονοαμινεργικού νευροδιαβιβαστικού συστήματος εις τον εγκέφαλον(13), η εκδήλωσις δε της οποίας ενισχύεται, εκ παραλλήλου, υπό των πολυμόρφων δυσχερειών, τας οποίας αντιμετωπίζει εις τον κοινωνικόν χώρον το άτομον, πρυτανεύει εις την ψυχικήν σφαίραν των πασχόντων το ηθικόν άλγος, αι ιδέαι της αυτομομφής και πλειάς αρνητικών συναισθημάτων, τα οποία ανακόπτουν αυτό από την κοινωνικήν λειτουργικότητα, του εμβάλλουν την αίσθησιν της ανεπαρκείας και της αναξιότητος και του καλλιεργούν ιδέας φυγής μακράν του κοινωνικού χώρου, του οικογενειακού περιβάλλοντος, του χώρου της εργασίας ενίοτε δε και μακράν αυτής ταύτης της ζωής(14).

Το ηθικόν άλγος του πάσχοντος εκ μελαγχολίας ατόμου διαφέρει ουσιωδώς από την θλίψιν εκ των

πλημμελημάτων, την οποίαν αισθάνεται το υγιές άτομον. Εις τον εκ μελαγχολίας πάσχοντα το ηθικόν άλγος εκπηγάξει εκ των αισθημάτων της αναξιότητος και της εξουθενώσεως του εαυτού του, χωρίς να υφίσταται ακτίς ελπίδος και προσδοκία λυτρώσεως. Εις το υγιές άτομον το ψυχικόν άλγος απορρέει από την παράβασιν του θελήματος του Θεού και την αίσθησιν της αλλοιώσεως του έσω ανθρώπου διά της αμαρτίας, κυρίως δε από την αίσθησιν ότι διά των σφαλμάτων αυτού ελύπησεν τον Εσταυρωθέντα διά την σωτηρίαν του Κύριον(15).

Εις την θλίψιν εκ της αμαρτίας διά το υγιές άτομον υπάρχει η ελπίς της λυτρώσεως διά της μετανοίας(16). Εν αντιθέσει εις τον εκ καταθλίψεως πάσχοντα, η έννοια της μετανοίας είναι δυσπρόσιτος, δεδομένου ότι κατ' αυτόν η διά της μετανοίας συγχώρεσις είναι ανέφικτος και επίκειται η αιώνιος τιμωρία, άνευ εξιλεώσεως.

Οι εκ μελαγχολίας πάσχοντες κατά κανόνα προσέρχονται προθύμως εις το μυστήριον της θείας εξομολογήσεως, εις το οποίον εκτενώς και διά πολλών περιγραφών και περιφράσεων καταθέτουν τα σφάλματα αυτών, τα οποία ουχί σπανίως μεγιστοποιούν και εξαιρούν. Συγχρόνως όμως αδρανοποιούνται πνευματικώς, ενδεδυμένοι την απόγνωσιν, αδυνατούντες να προβούν εις προσπαθείας εξόδου εκ του καταθλιπτικού βιώματος και αναβαθμίσεως εν Κυρίω της ψυχικής των ζωής(17).

Η συμβολή του πνευματικού είναι ουσιώδης διά την λύτρωσιν εκ του καταθλιπτικού βιώματος και την ειρήνευσιν του ψυχικού χώρου του πάσχοντος.

Η συνεχής αναφορά εις την εξ άμετρου αγάπης σταυρική θυσίαν του Κυρίου, η αναφορά εις την απεραντοσύνη του ελέους και της συγνώμης Του, η συχνή συμμετοχή εις το μυστήριον της θείας ευχαριστίας, κατά την κρίσιν του πνευματικού, η μελέτη πνευματικών πονημάτων, διά των οποίων παρέχεται παρηγορία, ελπίς και στήριξις συμβάλλουν τα μέγιστα εις την βελτίωσιν της ψυχικής καταστάσεως αυτού και εις την έξοδον του εκ του ζοφώδους βιώματος της καταθλίψεως. Κατ' ουσίαν η υπαρξιακή σταθερότης, η οποία απορρέει εκ της πνευματικής ζωής και το βαθύ νόημα της καθ' ημέραν ζωής, ως έκφρασις της αγάπης του Κυρίου δύνανται σταδιακώς να εκκρίζωσουν το αίσθημα της καταθλίψεως, το οποίον πολλάκις αποτελεί τον απόηχον της υπαρξιακής ασταθείας(18). Ο φόβος και η αγωνία του θανάτου η οποία κατά κανόνα διακατέχει την σκέψιν του εκ μελαγχολίας πάσχοντος και αποτελεί έν καθηλωτικόν και οδυνηρόν βίωμα υποχωρεί προ της χαράς της Αναστάσεως του Κυρίου, διά της οποίας συνανίσταται η ανθρωπίνη ψυχή και λυτρούται εκ του άλγους και της θλίψεως(19).

Η ενελικτική μελαγχολία

Ιδιαιτέραν βαρύτητα διά το μυστήριον της ιεράς εξομολογήσεως έχει η ενελικτική μελαγχολία(20), αναπτυσσομένη αύτη κατά το όημιον στάδιον της ηλικίας της ωριμότητος επί αμφοτέρων των φύλων, συχνότερον όμως επί των γυναικών, κατά την οποίαν επικρατεί το αίσθημα της καταθλίψεως, συνοδευόμενον υπό εντόνου κατά κανόνα άγχους και πληθώρας ψυχοσωματικών φαινομένων και επιμόνων συνήθως ιδεών αυτοχειρίας, υφισταμένου εντόνου του κινδύνου πραγματοποιήσεως αυτών. Το περιεχόμενον της θείας εξομολογήσεως, το οποίον κατατίθεται συνήθως μετά εντόνου άγχους, περιλαμβάνει κατά κανόνα τα αυτά πάντοτε σφάλματα, αποδιδόμενα εις την αναξιότητα του πάσχοντος και την πληθώρα των σωματικών αδυναμιών αυτού. Υφίσταται σταθερά αναζήτησις βοηθείας, παρά το γεγονός ότι αι υποδείξεις και συμβουλαί του πνευματικού ελάχιστα εφαρμόζονται, ενώ ιδιαιτέρως συχνά προβάλλονται αι ιδέαι αυτοχειρίας, ως τελική δυνατότης εξόδου εκ του μαρτυρίου του άγχους του ψυχικού άλγους και της απογνώσεως.

Η μελαγχολία της λοχείας(21) αποτελεί επίσης ουσιώδες πρόβλημα διά το μυστήριον της εξομολογήσεως. Αι ιδέαι, αι οποίαι διακατέχουν την πάσχουσαν εκ της εν λόγω μελαγχολίας είναι η αδιαφορία και ενίοτε η απόρριψης του τέκνου της, διά το οποίον τρέφει ακουσίως αρνητικά συναισθήματα, αποδίδουσα εις αυτό πολλάκις τα βιώματα της καταθλίψεως και τας ψυχοσωματικές αιτιάσεις αυτής(22).

Η διπολικότης

Κατά τας διπολικάς καταστάσεις το συναίσθημα μεταβάλλεται εκ της καταθλίψεως εις την μανίαν και αντιστρόφως, χωρίς ενίοτε να υπάρχη διάμεσος μεταβατική κατάστασις. Ενίοτε είναι τόσον ταχεία αι

μεταβολαί, ώστε αύται επισυμβαίνουν εντός ολίγων ωρών. Συνηθέστερον όμως μεσολαβεί μεταβατικών στάδιον, κατά το οποίον το συναίσθημα και αι εν γένει συναισθηματικά αντιδράσεις του ατόμου φέρονται προς την φυσιολογικήν φοράν και εν συνεχεία τρέπεται προς την καταθλιπτικήν ή την μανιακήν κατεύθυνσιν, συνεπεία συνήθως μηδαμινών εξωτερικών αιτίων.

Κατά την μανιακήν φάσιν το συναίσθημα του πάσχοντος ιδιαιτέρως εξαιρείται και αι ιδέαι αυτομομφής και αναξιότητος, αι οποίαι επρυτάνευον κατά το μελαγχολικόν στάδιον δίδουν την θέσιν των εις ιδέας υπεροχής, αυτοαποδοχής και αυτοεκτιμήσεως. Οι πάσχοντες σπανίως αναγνωρίζουν και αποδέχονται τα σφάλματα των, εν αντιθέσει πιστεύουν ότι αποτελούν αυθεντίαν εφ' όλων των θεμάτων, δυνάμενοι να επιλύσουν ακόμη και τα πλέον δυσεπίλυτα προβλήματα. Αποζητούν και προσπαθούν να επιβάλουν την εκτίμησιν, τον σεβασμόν και την αναγνώρισιν των μελών του κοινωνικού χώρου και πολλάκις καθίστανται ιδιαιτέρως επιθετικοί, όταν διακρίνουν την αμφισβήτησιν, την ειρωνείαν ή την απόρριψιν διά το πρόσωπον των.

Εις το μυστήριον της Ιεράς Εξομολογήσεως προσερχόμενοι οι εις το μανιακόν στάδιον ευρισκόμενοι, αναφέρονται συνήθως εις τα σφάλματα των οικείων ή συνεργατών των, καταφέρονται διά τας κοινωνικάς αποκλίσεις εκ του ορθού και εξαιρούν τας ιδικάς των αρετάς και τας προσπαθείας των διά την βελτίωσιν του κοινωνικού συνόλου και την καθοδήγησιν εις την οδόν της αρετής ετέρων προσώπων. Πολλοί εκ των ασθενών διατείνονται, άνευ αναστολών ότι είναι οι ευφυέστεροι, σοφώτεροι, δικαιότεροι, δυνατότεροι, πολυμαθέστεροι, εμπειρότεροι και ευλαβέστεροι των άλλων και επιζητούν κατάλληλον λειτουργικήν ένταξιν, συναφή και ανάλογον προς τας δυνατότητας αυτών εντός του χώρου της Εκκλησίας(23).

Η επικοινωνία του πνευματικού μετά των εν λόγω πασχόντων, δύναται να έχη αποτελεσματικότητα και να διατηρήση την εσωτερικήν αυτής αρμονίαν, εάν ακολουθή πάντοτε την οδόν της προσευχής και της σιωπής. Οιαδήποτε παρέμβασις ή αμφισβήτησις των απόψεων του πάσχοντος κινητοποιεί κύματα αντιδράσεως και οδηγεί εις απομάκρυνσιν αυτού ή ανάπτυξιν εκδήλου αντιδραστικής συμπεριφοράς προς τον πνευματικόν. Η υπομονή και η προσευχή, η διάκρισις και η σιωπή αποτελούν το τετράπλευρον επί του οποίου θα στηριχθή η επικοινωνία του πνευματικού μετά των εκ μανίας πασχόντων, έως ότου παρέλθη το εν λόγω στάδιον και οι ασθενείς περιέλθουν εις την φυσιολογικήν ή μελαγχολικήν κατάστασιν, κατά την οποίαν αναγνωρίζουν τα σφάλματα των και επανέρχονται μετά συντριβής εις το μυστήριον της μετανοίας.

Αι νευρωσικαί αντιδράσεις μετά καταθλιπτικών φαινομένων

Η υπαρξιακή κρίσις(24), η χαρακτηρίζουσα τον σύγχρονον άνθρωπον, η οποία τόσον ευγλώττως εκφράζεται διά της φιλοσοφίας(25), της λογοτεχνίας και των εικαστικών τεχνών κατά τον εικοστόν και τον εικοστόν πρώτον αιώνα, αποτελεί το υπόβαθρον των ψυχονευρωτικών καταστάσεων και των συνθέτων μηχανισμών αμύνης, τους οποίους αναπτύσσει ούτος, διά των οποίων ουχί σπανίως διαταράσσεται η ψυχοσωματική αυτού ομοιόστασις(26), και αναπτύσσονται σχήματα διαταραγμένης κοινωνικής συμπεριφοράς, τα οποία αποτελούν έν διηνεκώς κορυφούμενον φαινόμενον εις την εποχήν μας(27).

Μέσα εις τον αναπτυσσόμενον χώρον των ψυχονευρώσεων, το άτομον χάνει την αίσθησιν της αυθεντικότητος της υπάρξεώς του και γίνεται δέσμιον των ατύπων και επιμόνων ψυχικών βιωμάτων και των πολυσυνθέτων αντιρροπιστικών μηχανισμών τους οποίους αναπτύσσει, διά των οποίων επέρχεται διαταραχή της ψυχικής αρμονίας, η οποία κατά κύριον λόγον στηρίζεται επί της αληθοῦς απλότητος και της πηγαϊότητος, αι οποίαι αποτελούν καρπὸν πνευματικῆς καλλιιεργείας(28).

Εις την κατάταξιν των νευρωσικών αντιδράσεων, επί τη βάσει των σχέσεων τού ατόμου προς τον κοινωνικόν χώρον, ή Horney διήκρινεν αὐτάς (α) εις τὰς στρεφομένας προς τον κοινωνικόν χώρον, (β) εις τὰς στρεφομένας εναντίον του κοινωνικού χώρου καί (γ) εις τὰς στρεφομένας μακράν του κοινωνικού χώρου.

Αι τρεῖς αὐταί μορφαί των κοινωνικών αντιδράσεων των νευρώσεων εκφράζουν την έκδηλον υπαρξιακήν αγωνίαν του πάσχοντος, ο οποίος είτε θα αναζητήσῃ προστασία και καταφύγιον εις τον κοινωνικόν χώρον, όταν πιέζεται υπό το βάρος των εσωτερικών αντιθέσεων, είτε θα απομακρυνθῇ από την κοινωνίαν καί θα αναπτύξῃ επιθετικήν συμπεριφοράν προς αὐτήν, όταν θεωρήσῃ τον κοινωνικόν χώρον υπαίτιον του ψυχικού δράματος, ευρισκόμενος υπό το κράτος προσφάτων τραυματικών εξωγενών επιδράσεων η υπό την συχνήν κατά κανόνα μνημονική, ανάπλασιν αναλόγων βιώσεων εκ τού παρελθόντος(29).

Η απομάκρυνση από τον κοινωνικό χώρο κατά επιπρόσθετον λόγον αποτελεί ιδιαίτερος παθολογική αντίδραση, καθ' όσον οδηγεί σταδιακά το άτομον εις τον χώρο της εξωπραγματικής ζωής, εις τον οποίον τούτε προσπαθεί μεν να οριοθετήσει την αυτάρκειαν και την αυτοδυναμίαν του, καταργεί όμως σταδιακά τα όρια του πραγματικού και τού φανταστικού καί καταφεύγει εις έναν ιδιότυπον τρόπον ψυχικής ζωής, εις τον οποίον πρυτανεύει το στοιχείον της υποκειμενικότητας καί της παρερμηνευτικής τάσεως, επί των οποίων αναλίσκει το πλείστον της ψυχικής του ζωής, απορροφούμενον ενίοτε πλήρως και αποσπώμενον ουσιωδώς εκ του κοινωνικού χώρου(30).

Τα αισθήματα της ανασφαλείας, τα οποία διακατέχουν την ψυχήν του εκ νευρώσεως διακατεχομένου ατόμου, εισάγουν βαθύτερον την υπαρξιακήν αβεβαιότητα και επιτείνουν την καθήλωσίν του εις το σωματικόν του εγώ και εις την θλίψιν και το άγχος, τα οποία απορρέουν εξ αυτής της καθηλώσεως(31).

Προσερχόμενα εις το μυστήριον της θείας εξομολογήσεως τα εκ νευρωσικών στοιχείων διακατεχόμενα άτομα παρουσιάζουν κατά κανόνα ιδιότυπον συμπεριφοράν, κατά την οποίαν παρατηρούνται πολλάί εναλλαγαι του συναισθηματικού τόνου, επιφυλακτικότης και αμυντική στάσις έναντι του πνευματικού, συνεχής προσπάθεια αιτιολογήσεως των πλημμελημάτων αυτών και αποδόσεως των αιτίων εις άτομα του οικογενειακού περιβάλλοντος ή του εργασιακού χώρου αυτών. Πολλάκις μετατίθενται αι προσωπικαί αυτών ευθύνη εις τον ευρύτερον κοινωνικό χώρον ή εις συγκεκριμένα πρόσωπα, τα οποία συνήθως παρέχουν σταθεράν πνευματικήν, ηθικήν, ψυχολογικήν και κοινωνικήν υποστήριξιν εις αυτούς.

Οι πάσχοντες εκ καταναγκαστικής νευρώσεως δυσχεραίνουν το μυστήριον της θείας εξομολογήσεως διά των πολλών επαναλήψεων των ιδίων θεμάτων εις τα οποία πλειστάκις επανέρχονται, διακατεχόμενοι υπό του φόβου ότι δεν κατέστησαν σαφείς και αντιληπτοί υπό του πνευματικού. Αι επαναλήψεις έχουν κατά κανόνα στερεότυπον χαρακτήρα, χωρίς να προστίθενται επί πλέον διασαφηνίσεις ή να αναλύονται τα εκτιθέμενα στοιχεία διεξοδικότερον. Αι μετά διακρίσεως υποδείξεις του πνευματικού προς αποφυγήν των πολλών επαναλήψεων επαυξάνουν το άγχος του πάσχοντος και ελάχιστα συμβάλλουν εις τον περιορισμόν της εκτενούς καταθέσεως των ιδίων πάντοτε θεμάτων.

Ιδιαίτεραν εμπειρίαν, λεπτότητα και διάκρισιν υπό του πνευματικού ιδίως επιβάλλει η προσέγγιξις εις τον ψυχικό κόσμον ατόμων, τα οποία εν τω πλαισίω της ψυχονευρωτικής αντιδράσεως, κατέφυγον εις τον δαιδαλώδη χώρον της χρήσεως εξαρτησιογόνων ουσιών, αι οποίαι αναλόγως της φύσεως αυτών, της διαρκείας της λήψεως των και του ενδεχομένου συνδυασμού αυτών επιφέρουν σοβαράς αλλοιώσεις εις την προσωπικότητα και τον χαρακτήρα αυτών και τροποποιούν ατύπως τας ψυχικάς των αντιδράσεις(32).

Η παρερμηνευτική διάθεσις

Η παρερμηνευτική διάθεσις αποτελεί συχνόν ψυχιατρικόν φαινόμενον κατά τας σχιζοφρενικάς(33) και σχιζοφρενικομόρφους ψυχώσεις, ιδίως δε κατά τας παρανοειδείς καταστάσεις, κατά τας οποίας το άτομον τείνει να δώσει ιδίαν ερμηνείαν εις την συμπεριφοράν των ανθρώπων, τας κοινωνικάς καταστάσεις ακόμη και εις τυχαία και συπτωματικά γεγονότα, τα οποία προσπαθή να ερμηνεύση με κύριον σημείον αναφοράς το ίδιον αυτού εγώ(34).

Εις προκεχωρημένας καταστάσεις η παρερμηνευτική διάθεσις εξελίσσεται επιδεινουμενή εις την ανάπτυξιν πλήρους και καλώς οργανωμένου παραληρήματος, κατά το οποίον το άτομον καθίσταται αντικείμενον απειλής, διώξεως, εξουθενώσεως διά τας θρησκευτικάς του πεποιθήσεις, τας πολιτικάς του αντιλήψεις, την ευφυίαν αυτού, την ευερευτικήν του, την επιστημονικήν συγκρότησιν ή ακόμη και την ιδιαίτεράν αποστολήν, την οποίαν πιστεύει ότι έχει να επιτελέση εις τον κόσμον.

Αι ιδέαι διώξεως συμφυόμεναι μετά ιδεών μεγαλείου εκφράζονται πολλάκις κατά την θείαν εξομολόγησιν κατά τρόπον τεκμηριωμένον και πιστευτόν, ο οποίος είναι τόσον καλλίτερον στοιχειωθετημένος όσον ευφύστερος είναι ο πάσχων. Πολλάκις τα παραληρήματα νέων ευφύων ψυχωσικών ομοιάζουν προς τα πονήματα της επιστημονικής φαντασίας, ο επιδαμνιλευμένος λόγος δε αυτών, συνοδευόμενος από επιστημονικούς όρους και μαθηματικάς εννοίας, τείνει να πείση τον ακροατήν περί του αληθούς των δισχυρισμών αυτού(35).

Το συναίσθημα των πασχόντων εκ ψυχώσεως έχει ικανήν ιδιαιτερότητα, χαρακτηριζόμενον υπό αμφιθυμικών τάσεων ή υπό ικανής αμβλύνσεως αυτού, ιδίως εις τους πάσχοντας εκ χρονίων ψυχωσικών

συνδρομών. Παράλληλον πορείαν ακολουθή και η βούλησις των πασχόντων, η οποία κατά κανόνα αμβλύνεται εις τας χρονίας καταστάσεις, καθισταμένου του ασθενούς υποβολιμαίου, αναποφασίστου και αδρανούς(36).

Κατά το μυστήριον της θείας εξομολογήσεως πολλά εκ των καλώς οργανωμένων παραληρημάτων επαναλαμβάνονται πολλάκις υπό του εξομολογουμένου, ο οποίος επιζητεί την επικρότησιν του πνευματικού και την αποδοχήν των δυσχυρισμών του. Την εδραίωσιν των παραληρημάτων ενίοτε επιζητούν οι πάσχοντες διά προβολής πολλών γεγονότων ή συμπτωματικών καταστάσεων, τας οποίας παρερμηνεύοντες, επιμελώς συνδέουν μετά του κυρίου άξονος του παραληρήματος των(37).

Αι χαρακτηριολογία και η κοινωνιοπαθητική προσωπικότης

Εκ των σοβαροτέρων προβλημάτων, τα οποία συναντά ο πνευματικός τόσον κατά το μυστήριον της θείας εξομολογήσεως όσον και κατά το ευρύτερον ποιμαντικόν του έργον είναι η αντιμετώπισις των ατόμων τα οποία φέρουν διατεταραγμένην προσωπικότητα(38), εν τω πλαισίω της χαρακτηριολογίας ή της κοινωνιοπαθητικής προσωπικότητος.

Η εν λόγω προσωπικότης χαρακτηρίζεται υπό ατελούς ή ανεπαρκούς εντάξεως του ατόμου εντός του κοινωνικού χώρου υπό συνθήκας αμοιβαίου σεβασμού και αρμονικής συνεργασίας. Το άτομον κατά κανόνα λαμβάνει αρνητικήν θέσιν έναντι της κοινωνίας, ασκεί δριμείαν κριτικήν, αναπτύσσει τάσεις επιθετικότητος, καταστρατηγεί τας ηθικάς αξίας και καθίσταται πρόξενος πολλών δεινών διά την οικογένειαν το περιβάλλον του, τον εργασιακόν χώρον αυτού και ευρύτερον την κοινωνίαν.

Τα αίτια της κοινωνιοπαθητικής αποκλίσεως της προσωπικότητος δεν είναι πάντοτε σαφή. Συνήθως το οικογενειακόν περιβάλλον των πασχόντων, κατά την παιδικήν των ηλικίαν είναι ιδιαίτερος δυσαρμονικόν(39), υφισταμένων πολλών αντιθέσεων μεταξύ των γονέων, συνεπεία των οποίων αναπτύσσεται διττή σχάσις και αμφοτερόπλευρος ψυχολογική έλξις των τέκνων υπό των γονέων, αποτέλεσμα της οποίας άλλοτε μεν είναι η ανάπτυξις μεταίχμιακής προσωπικότητος άλλοτε δε η κοινωνιοπαθητική απόκλισις του χαρακτήρος αυτών(40).

Τα κοινωνιοπαθητικά άτομα διεισδύοντα εντός του χώρου της Εκκλησίας, διαταράσσουν βαθύτατα την επικρατούσαν γαλήνην και αρμονίαν και καθίστανται πρόξενοι διά των λόγων και των έργων των πολυαριθμών δυσεπιλύτων προβλημάτων, χωρίς να υφίσταται αληθές αιτιολογικόν υπόβαθρον, ενσπείροντα την αμφιβολίαν και επιφέροντα την διάσπασιν, επηρεάζοντα και συμπαρασύροντα διά περιτέχνων λεκτικών σχημάτων ικανόν αριθμόν ετέρων ατόμων (41).

Κατά το μυστήριον της θείας εξομολογήσεως τα χαρακτηριολογικά ή κοινωνιοπαθητικά άτομα, απέχουν ουσιωδώς της καταθέσεως της αληθείας, προβαίνουν εις συνεχείς αντιφάσεις, αποδίδουν δε κατά κανόνα εις ετέρους όλην την ευθύνην διά την επικρατούσαν δυσαρμονίαν εις τον οικογενειακόν ή εργασιακόν των χώρον. Ουδέποτε τα χαρακτηριολογικά άτομα είναι δυνατόν να αποδεχθούν την προσωπικήν ευθύνην αυτών διά οιανδήποτε ανακολουθίαν ή άτυπον συμπεριφοράν, γεγονός το οποίον παρέχει ικανήν δυσχέρειαν εις την επικοινωνίαν αυτών μετά του πνευματικού, ο οποίος κατανοών την ψυχοπαθολογίαν αυτών δέον όπως επιδείξει μεγίστην υπομονήν, διάκρισιν και οικονομίαν.

Το γήρας

Το γήρας αποτελεί την πλέον ευαίσθητον καμπήν της ανθρωπίνης ζωής(42). Η ευαισθησία συνίσταται ουχί μόνον εις την σωματικήν κάμψιν και την ασθένειαν, αι οποίαι ουχί σπανίως επιπροστίθενται, αλλά και εις τας ικανάς ψυχολογικάς μεταβολάς, αι οποίαι επισυμβαίνουν προϊόντος του χρόνου.

Οι γέροντες άγονται εις την σύγχρονον δυτικήν κοινωνίαν εις κοινωνικήν απομόνωσιν, το αίσθημα της οποίας βιούν σταδιακώς, τόσον εκ της απομακρύνσεως των εκ της ενεργού υπηρεσίας ή ευρύτερον εκ του εργασιακού των χώρου, όσον και εκ της απομακρύνσεως των τέκνων των, τα οποία εστιάζονται εις την ιδίαν αυτών οικογένειαν και εις τας ιδίας επαγγελματικάς και κοινωνικάς ευθύνας(43). Το αίσθημα της απομονώσεως ενισχύεται εκ του θανάτου προσφιλών προσώπων των, ο οποίος πέραν της καταθλίψεως την οποίαν επισωρεύει, ενισχύει την διηνεκώς αυξανόμενην ανασφάλειαν.

Η έλλειψις προσδοκιών, η αναμόχλευσις των δεδομένων του προγενεστέρου βίου, η αντιμετώπισις οικονομικών δυσχερειών, η διαπίστωσις σφαλμάτων και πλημμελημάτων οδηγεί τους γέροντας κατά κανόνα εις την αμφισβήτησιν της αξίας του εαυτού των και εις όψιμον υπαρξιακήν κρίσιν, κατά την οποίαν εάν δεν υφίστανται ισχυρά πνευματικά ερείσματα, καλλιεργούνται αρνητικά συναισθήματα και εισέρχεται ο γέρον εις τον δαιδαλώδη και ζοφώδη χώρον της άνευ ελπίδος ζωής.

Ουσιώδους βαρύτητος, από ποιμαντικής απόψεως, πρόβλημα αποτελεί η σταδιακή έκπτωσις των νοητικών λειτουργιών κατά την γεροντικήν ηλικίαν, η οποία είναι δυνατόν να κυμαίνεται από του επιπέδου της ηπίας νοητικής κάμψεως έως του τραγικού επιπέδου της πλήρους ανοίας, εν τω πλαισίω της νόσου του Alzheimer.

Η συμβολή του πνευματικού εις την ανάταξιν της ποιοτικής στάθμης της ζωής του γέροντος είναι ιδιαιτέρως σημαντική. Η κατανόησις των επί μέρους προβλημάτων της γεροντικής ηλικίας και ιδίως η ανταπόκρισις εις τας πνευματικάς προσδοκίας του γέροντος θα ενισχύση το αίσθημα της ασφαλείας αυτού και θα δώση νέας διαστάσεις εις το γήρας, το οποίον διά της πνευματικής καλλιεργείας και της μυστηριακής ζωής θα καταστή η πληρεστέρα περίοδος της ζωής του ατόμου, το οποίον μακράν των μεριμνών, των περισπασμών και των ηυξημένων ευθυνών της ηλικίας της ωριμότητος θα δύναται να βιώση την ωραιότητα του θελήματος του Θεού και την βαθείαν χαράν του φωτός της αδιαλείπτου καρδιακής επικοινωνίας μετά του Κυρίου(44).

Βιβλιογραφία

Erickson E: The problem of ego identity. J. Am. Psych. Ass. 1965,6: 56-121. Kierkegaard S: Dagboeger. Thaning & Appels Forlag. Koebenhavn 1961. Kierkegaard S.: Philosophical Fragments 1844. trans. D. Swenson,

2nd ed. Rev. H. Hong. Princeton 1962. Μαξίμου Όμολογητού: Περί διαφόρων αποριών Θ'Ρα91,1084BC Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 152-158. Martin G, Waile S.: Parental bonding and vulnerability to adolescent suicide. Acta Psychiatr. Scand 1994, 89: 246-254. Marttunen MJ, Aro HM, Lonquist JK: Precipitant stresses in adolescent suicide. I. Am. Acad. Child. Adolesc. Psychiatry 1993,32: 1178-1183. Mc Clure GM: Suicide in children and adolescents in England and Wales. Br. J. Psychiat. 1994, 165: 510-514. Μπαλογιάννης Σ: Η ύπαρξιακή αγωνία. Γρηγόριος ο Παλαμάς, 1987,70: 30-38. Μπαλογιάννης Σ: Ψυχολογία. Έκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 341. Μπαλογιάννης Σ.: Η διά Χριστόν σαλότης, μαρτυρία και μαρτύριον. Γρηγόριος ο Παλαμάς 1992, 75: 959-965. Μπαλογιάννης Σ.: Εισαγωγή εις τήν Ψυχολογίαν. Έκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1980. Μπαλογιάννης Σ.: Η όριοθέτησις τού έργου του Πνευματικού και του Ψυχιάτρου επί τού ψυχικώς πάσχοντος. Κοινωνία 1988, 21: 114-117. Μπαλογιάννης Σ.: Η αυτοκτονία και ό θάνατος κατά τούς στωϊκούς φιλοσόφους. Προσφορά Παντελεήμονι Β', τφ Παναγιωτάτφ Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, επί τη εικοσιπενταετηρίδι της αρχιερατείας αυτού. Θεσσαλονίκη 1991, σελ.381-391. Μπαλογιάννης Σ.: Κλινική Νευροπαθολογία, Τόμος Α', Θεσσαλονίκη 1984, .Μπαλογιάννης Σ., Ψαρούλης Δ., Κώστα Β., Άρζόγλου Λ.: Μορφολογική μελέτη τού ίπποκάμπου εις άτομα ηθισθέντα εις τά οπιούχα. Πρακτ. Έλλ. Συνεδρ. Τοξικομανιογόνων ουσιών. Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 282-244. Μπαλογιάννης Σ.: Ψυχιατρική και Ποιμαντική Ψυχιατρική. Έκδ. Πουρναρά. Θεσσαλονίκη 1986, Μπαλογιάννης Σ.: Η συμβολή της Έκκλησίας εις τήν ψυχικήν αποκατάστασιν τών ηθισμένων εις τα οπιούχα ατόμων. Πρακτ. Έλλ. Συνεδρ. Τοξικομανιογόνων ουσιών. Μπαλογιάννης Σ.: Διάβασις διά της Ψυχολογίας. Έκδ. Πουρναρά. Θεσσαλονίκη 1982. Μπαλογιάννης Σ.: Συνέντευξις. Όρθόδοξος Μαρτυρία. Λευκωσία 1990, τεύχος 31, σελ. 47-49. Μπαλογιάννης Σ.: Διάβασις διά της Ψυχολογίας. εκδ. Π. Πουρναρά. Θεσσαλονίκη 1982. Μπαλογιάννης Σ.: Η ψυχολογική διάστασις της διαταραχής της κοινωνικής συμπεριφοράς του συγχρόνου ανθρώπου. Γρηγόριος Παλαμάς 1966; 761: 41-65. Μπαλογιάννης Σ: Νευρολογία, Τόμος Α, Θεσσαλονίκη, Εκδ. Πουρναρά 2004. Peltcovitz D, Kaplan S, Goldenberg B, Mandel F, Lehare J, Guapera I: Post-traumatic stress disorder in physically abused adolescents. I. Am. Acad Child Adolesc. Psychiatry 1994, 33: 305-312. Pynoos MI, Frenderick C, Nader K, Arroyo W, Steinberg A, Eth S, Numez F, Fairbanks L: Life threat and posttraumatic stress in school age children. Arch Gen. Psychiatry 1987, 44: 1057-1063. Σαχάρωφ Σωφρονίου: Όψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί. Έρά Μονή Τιμίου Προδρόμου. Έσσεξ 1993, σελ. 81. Spranger E.: Τό ιδεώδες της μορφώσεως τού παρόντος. Μετ. Βασ. Έξάρχου. Αθηναί 1930, σελ. 18. Συμεώνος του Νέου Θεολόγου: Κεφ. 3,3. Συμεώνος του Νέου Θεολόγου: Κατηχ. 1,72. Συμεώνος τού Νέου Θεολόγου" Ηθικ. 1.8,51-64. Williams R.: Psychiatric morbidity in children and adolescents: a suitable cause of concern. Br. J. Gen. Pract. 1993,366: 3-4.

Σημειώσεις

1 - Βλέπε σχετικώς : Ιδού γαρ δίδομί σοι, τω καρδιογνώστη Θεώ λόγον μετανοίας, και από του νυν μετανοώ εφ' οίς έπραξα πλημμελήμασι, και αποτάσσομαι πάση αμαρτία και αισχρά πράξει, και ουκέτι ταύταις προσθήσω υπό σου βοηθούμενος, αλλά σοι καθαρώς λατρεύσω εξ όλης της ισχύος μου. (Ευχή περί αποταγής αμαρτίας , από τας ευχάς Ανθίμου Βρυενίου, Ιερομονάχου).

2 - Εν τη αυτή προσευχή.

3 - Ευχή του Μεγ.Βασιλείου

4 - Βλέπε την ευχήν του Αγίου Γρηγορίου: «Ακουσον Κύριε εν απογνώσει μου όντως και μη εάσης με , δέομαι, διά τας υπερ άμμον της θαλάσσης αμαρτίας μου...» και το ψαλμικόν «Αι θλίψεις της καρδίας μου επληθύνθησαν»(Ψαλ.κδ,17) , «. περιέσχον μοι ωδίναι θανάτου και χείμαροί ανομίας εξετάραξαν μου»(Ψαλ.ηζ,5).

5 - Εξ ευχαριστηρίου ευχής μετά την εξομολόγησιν.

6 - Βλέπε σχετικώς Μπαλογιάννης Σ.:Ψυχιατρική καί Ποιμαντική Ψυχιατρική.Έκδ. Πουρναρά. Θεσσαλονίκη 1986.

7 - Υπό την νευρολογικήν έποψιν η βαθεία γνώσις του εαυτού αποτελεί διεργασίαν πραγματοποιουμένη υπό του δεξιού μετωπιαίου λοβού, ο οποίος διά τους δεξιόχειρας καθίσταται το κέντρον της κριτικής αναλύσεως ως προς εαυτόν. Εκ της κριτικής ταύτης αναλύσεως απορρέει η αυτογνωσία και η δυνατότης του ατόμου να αναβαθμίξη συνεχώς τας ψυχικάς αντιδράσεις αυτού και να καθιστά εφικτήν την αρμονικήν ένταξιν αυτού εντός του κοινωνικού χώρου και την ευθυγράμμισιν του μετά υψηλών ηθικών και πνευματικών επιταγών. Ο αριστερός μετωπιαίος λοβός εκ παραλλήλου αναλύει κριτικώ τω τρόπω, τας συνθήκας του περιβάλλοντος και ιδίως του κοινωνικού χώρου, εντός του οποίου καλείται να λειτουργήση το άτομον. Αμφότεροι οι μετωπιαίοι λοβοί ασκούν καθοριστικόν ρόλον εις την αρμονικήν ένταξιν του ατόμου εντός του κοινωνικού χώρου και εις την διαμόρφωσιν της κοινωνικής συμπεριφοράς αυτού, συναρτήσκει των αξιολογικών κριτηρίων, τα οποία καθορίζονται υπό της παιδείας του ατόμου και της πνευματικής αυτού καλλιέργειας και των προσδοκιών και απαιτήσεων του περιβάλλοντος. Βλέπε Μπαλογιάννης Σ.: 'Η διά Χριστόν σαλότης, μαρτυρία και μαρτύριον. Γρηγόριος ό Παλαμάς 1992, 75: 959-965

8 - Βλ.Συμεών του Νέου Θεολόγου : "Πάσα γάρ σπουδή καί πάσα άσκησις μετά καμάτων πολλών η μή καταντώσα εις τήν αγάπην εν συντετρημένω τω πνεύματι, ματαία εστι καί εις ουδέν καταλήγουσα χρήσιμον" Κατηχήσεις .Λόγος Α.

9 - Ψαλ. πζ,4

10 - Ψαλ.ριδ,3

11 - Ψαλ.λζ,4-5 Εις τους ψαλμούς του Δαβίδ εκτυλίσεται όλον το δράμα της ανθρωπίνης ψυχής και όλη η πορείαν αυτής προς την λύτρωσιν. Ομολογείται η πτώσις, εκφράζεται ο πόνος, εκτυλίσσονται αι στιγμαί της αυτογνωσίας και της συνειδητοποιήσεως, αναγνωρίζεται η ανθρωπίνη αδυναμία και η δυσχέρεια της εναισθησίας, διακρίνεται η αλλοτριώσις και η γενίκευσις της αλλοτριώσεως και καταφαίνεται η ανάγκη καταφυγής εις τον Θεόν, η δείγμα διά την λύτρωσιν και την κάθαρσιν, η επιθυμία διά την εσωτερικήν ειρήνην και αρμονίαν, η προσπάθεια διά την ανακαίνισιν και αναδόμησιν της ψυχής, η απόφασις διά την πορείαν προς την αρετήν και κυρίως η βαθεία και άμετρος πίστις και ελπίδα εις τον Θεόν.

12 - Βλέπε σχετικώς Μπαλογιάννης Σ.: Εισαγωγή εις τήν Ψυχολογίαν. Έκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1980.

13 - Αι συναισθηματικά ψυχώσεις και ιδίως η κατάθλιψις συνδέονται μετά (α) γενετικώς καθοριζομένων παραγόντων, διά των οποίων επηρεάζεται η λειτουργικότης των βιογενών αμινών εις τον εγκέφαλον και

ιδίως οι υποδοχείς του σεροτονεργικού και του ντοπαμινεργικού συστήματος και (β) μετά παραγόντων οι οποίοι απορρέουν εκ του περιβάλλοντος και οι οποίοι έχουν δυσμενή χαρακτήρα διά την κοινωνική επιβίωσιν του ατόμου. Από ψυχοδυναμικής πλευράς θεωρείται ότι το οικογενειακόν περιβάλλον του ατόμου καθορίζει ουσιαστικώς τας συναισθηματικές αυτού αντιδράσεις και διαμορφώνει τον συναισθηματικόν τόνον, ο οποίος αποτελεί το βασικόν υπόβαθρον διά την ανάπτυξιν της συναισθηματικής αυτού δομής. (Βλέπε σχετικώς Σ.Μπαλογιάννης Νευρολογία, Τόμος Α, Θεσσαλονίκη, Εκδ Πουρνάρα 2004). Παλαιότερον αναλόγως προς το αιτιολογικόν υπόβαθρον της μελαγχολίας αυτή διεκρίνετο (α) εις την ενδογενή, η οποία αναφέρετο εις αυτήν ταύτην την ψυχοβιολογικήν δομήν του ατόμου, (β) εις την σωματογενή, η οποία οφείλεται εις οργανικάς αιτίας, (γ) εις την ψυχογενή, η οποία οφείλεται κυρίως εις ψυχολογικά αίτια, προκαλούμενα κυρίως υπό των επιβαρύνσεων του περιβάλλοντος (Oswald 1969). Η σύγχρονος ταξινόμησις της μελαγχολίας διακρίνει αυτήν εις πρωτογενή και δευτερογενή. Η πρωτογενής διακρίνεται εις την μονοπολικήν, η οποία χαρακτηρίζεται υπό διαδοχικών επεισοδίων μελαγχολίας και εις την διπολικήν, η οποία χαρακτηρίζεται υπό εναλλασσομένων μελαγχολικών και μανιακών φαινομένων.

14. - Η μελαγχολία χαρακτηρίζεται ευρύτερον υπό αρνητικού συναισθηματικού τόνου, εις τον οποίον πρυτανεύει η απαισιοδοξία, η ψυχική καταπόνησις, η θλίψις και απελπισία, η έλλειψις προσδοκιών, το αίσθημα της αναξιότητος και η έλλειψις πάσης προοπτικής διά απάλυνσιν της θλίψεως και του ψυχικού άλγους υπό των οποίων διακατέχεται το άτομον. Εκ παραλλήλου υφίσταται ηθικόν άλγος, το οποίον είναι δυνατόν να αχθή εις ακραία σημεία. Ο πάσχων θεωρεί ότι είναι βεβαρυμένος υπό πολλών και σοβαρών σφαλμάτων, εκ των οποίων δεν υφίσταται λύτρωσις και διά των οποίων προκαλούνται σοβαρά δυσχέρεια εις τα άτομα του περιβάλλοντος διά την αρνητικήν πορείαν των οποίων ούτος έχει απόλυτον ευθύνην. Υπό το κράτος του ηθικού άλγους και των ισχυρών ιδεών της αυτομομφής, μη ανευρύσκον το άτομον ετέρων διέξοδον καταφεύγει ενίοτε εις την αυτοχειρίαν. Ο κίνδυνος της αυτοχειρίας γενικότερον είναι πολύ σοβαρός διά τους εκ μελαγχολίας πάσχοντα, ανερχόμενος εις 1% κατά την περίοδον του οξέος επεισοδίου και εις 15% κατά τας ακολουθούσας υποτροπάς της νόσου.

15. - Βλέπε σχετικώς Μπαλογιάννης Σ: Η ύπαρξιακή αγωνία. Γρηγόριος ο Παλαμάς, 1987,70: 30-38.

16. - Βλέπε σχετικήν ευχήν του Αγίου βασιλείου « Ευλογώ σε Κύριε, 'ότι εδωρήσω μοι εξουσίαν μετανοίας επί ταις αμρτίαις μου και μυρίας αφορμάς επιστροφής υπέδειξας από της μοχθηρίας μου. Ευλογώ σε Κύριε, ότι αδυνατούντος επιρρωνύεις μου την ασθένειαν και ουκ εάς με όλως καταπεσείν, αλλ' ευθύς ορέγεις μοι χείραν βοηθείας άνωθεν και προς σεαυτόν επανάγεις».

17. - Χαρακτηριστικοί είναι ενταύθα οι λόγοι του Αγίου Κασσιανού: «Πέπτος ημών αγών εστί κατά του πνεύματος της λύπης, του επισκοπούντος τη ψυχή από πάσης πνευματικής θεωρίας και κωλύοντος αυτήν από πάσης αγαθής εργασίας...Ωσπερ γαρ σης μάτιον και σκόληξ ξύλον, ούτως η λύπη την του ανθρώπου ψυχήν κατεσθίει»

18. - Βλέπε σχετικώς Μπαλογιάννης Σ.: Διάβασις διά της Ψυχολογίας. εκδ. Π. Πουρνάρα. Θεσσαλονίκη 1982.

19. - Η συμμετοχή του ανθρώπου εις την ανάστασιν του Κυρίου (Ρωμ.6,5-14) μεταβάλλει την τραγικότητα του θανάτου και καθιστά βεβαίαν την υπαρξιακήν προέκτασιν αυτού εις τον χώρον της αιωνιότητος. Ο άνθρωπος διά της ελπίδος της αναστάσεως εξέρχεται εκ του τέλματος της θλίψεως και της ματαιότητος, εκ της καθηλωτικής αισθήσεως του μηδενισμού και της ανυπαρξίας και άρχεται να μάχεται, να αγωνίζεται Αδιά την ανάστασιν την προσωπικήν και παντός άλλου συνανθρώπου@ (Αρχιμ. Σωφρονίου: Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί σ.155). Η αίσθησις της ζοφώδους αβύσσου υποκαθίσταται από την ελπίδα της υπερβάσεως της φθοράς και της εισόδου του ανθρώπου εις τον φωτισμόν της αγάπης. Η νίκη κατά του θανάτου διά της Αναστάσεως του Κυρίου κατέστη νίκη του ανθρώπου κατά της φθοράς και της ανυπαρξίας.

20. - Η ανελεκτική μελαγχολία οφείλεται κυρίως μεν εις ανακατατάξεις της έσω εκκρίσεως, αι οποίαι επισυμβαίνουν κατά το στάδιον της ανελιξεως και κατά δεύτερον λόγον εις την προψυχωτικήν προσωπικότητα του πασχοντος. Επικουρικοί παράγοντες είναι αι κοινωνικά και οικογενειακά μεταβολαί, αι οποίαι επέρχονται συνήθως κατά την εν λόγω ηλικίαν, διά των οποίων το άτομον οδηγείται εις την απομόνωσιν και εις την περιχαράκωσιν εντός των ορίων του εαυτού του με αποτέλεσμα να οδηγείται εις την αναμόχλευσιν προγενεστέρων δυσαρέστων και εν πολλοίς επωδύνων καταστάσεων, αι οποίαι κινητοποιούν αρνητικώς την συναισθηματικήν του σφαίραν.

21. - Η μελαγχολία της λοχείας οφείλεται συνήθως εις τας ορμονικές ανακατατάξεις αι οποίαι επέρχονται κατά τον τοκετόν και την λοχείαν. Η ενδεχομένη ανωριμότης της προσωπικότητος της μητρός και η ενίοτε αρνητική τοποθέτησις αυτής έναντι της μητρότητος, εν συνδυασμῷ ενδεχομένως προς αρνητικάς συναισθηματικάς τάσεις εντός του περιβάλλοντος της οικογενείας, διαμορφώνουν το ὅλον παθογενετικόν περίγραμμα εντός του οποίου αναπτύσσεται η μελαγχολία της λοχείας, εις τα πλαίσια της οποίας η πάσχουσα, εάν δεν υποστή την κατάλληλον θεραπευτικὴν αντιμετώπισιν, εἶναι δυνατόν να οδηγηθῆ εις παιδοκτονίαν, αυτοκτονίαν ἢ και εις αμφότερα.

22. - Η επικοινωνία του ἀνθρωπίνου διεγκεφάλου μετὰ του κρικοειδούς συστήματος καθιστᾶ εφικτὴν τὴν σωματοποίησιν των ψυχικῶν φαινομένων και τὴν εκ παραλλήλου συμμετοχὴν τῆς ψυχικῆς σφαίρας εις τὰ νοσηρὰ σωματικά φαινόμενα. Οὕτως, το ψυχικόν ἄλγος εἶναι δυνατόν να καταστῆ και σωματικόν, εκφραζόμενον πολλάκις εις σπλαχνικόν ἐπίπεδον, μεταβάλλον ουχί σπανίως τὴν σπλαχνικὴν λειτουργικότητα, συμβάλλον εις τὴν ενεργοποίησιν πολλῶν παθήσεων, ἐνῶ παραλλήλως το σωματικόν ἄλγος ἐπιδρά ἐπὶ τῆς ψυχικῆς σφαίρας, ἐπιφέρων σημαντικὰς μεταβολὰς ἐπὶ τῆς δυναμικῆς ομοιοστάσεως του ἀτόμου. Βλέπε σχετικῶς Μπαλογιάννης Σ.: Ψυχολογία. Ἐκδ. Πουρναρὰ, Θεσσαλονίκη 1984.

23. - Οἱ ἀσθενεῖς κατὰ το πλεῖστον υπεραίρονται και προβαίνουν εις συνεχεῖς αυτοαναφορὰς, διὰ των οποίων προσπαθοῦν να καταδείξουν και να θεμελιώσουν διὰ καταλλήλων παραδειγμάτων τὴν ἀξίαν των και τὰς πολλαπλὰς δυνατότητας αὐτῶν. Ὁ λόγος των εἶναι ταχύς και χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν μετάπτωσιν εκ του ἐνός θέματος εις το ἕτερον, παρατηρουμένης ἐντόνου φυγῆς ἰδεῶν. Πολλάκις ἔχουν ἐντονὸν κριτικὴν τάσιν και διὰ τὸν πνευματικῶν των. Ὀρθόν εἶναι ὁ ἀσθενὴς να υποστή ἐγκαιρον θεραπευτικὴν αντιμετώπισιν, δεδομένου ὅτι ἡ συναισθηματικὴ αὐτὴ ἐξαρσις σταδιακῶς κορυφούται, δυναμένη να ἀχθῆ εις ἐντονὸν ἐπιθετικότητα και πρόκλησιν σειρὰς κοινωνικῶν προβλημάτων, με σοβαρὰς ἐπιπτώσεις διὰ τὸν πάσχοντα και τὰ μέλη τῆς οικογενείας αὐτοῦ. Ὁ χειρισμὸς ὑπὸ του ἱερέως ὄλων των ἐπὶ μέρους θεμάτων των αναφερομένων εις τὸν πάσχοντα, θα πρέπη να γίνεται μετὰ ἰδιαίτερας διακρίσεως, προσεκτικότητος, λεπτότητος, ἀγάπης και υπευθυνότητος.

24. - Η υπαρξιακὴ κρίσις ἀποτελεῖ ἐπιγενές φαινόμενον ἀπότοκον τῆς ἀπομακρύνσεως του ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεόν. Καρπὸς τῆς υπαρξιακῆς κρίσεως εἶναι τὸ βαθύ ἀίσθημα ἀνασφαλείας, το οποίον συνίσταται εις τὴν ψυχικὴν, τὴν σωματικὴν, τὴν μεταφυσικὴν και τὴν κοινωνικὴν ἀνασφάλειαν, ἀπότοκος τῆς οποίας εἶναι ἡ ἀστάθεια και ἡ μεταβλητότης του συναισθήματος και τῆς συμπεριφορᾶς. Παράγοντες σταθμίζοντες τὴν υπαρξιακὴν σταθερότητα εἶναι ἡ βαθεῖα πίστις εις τὸν Κύριον και ἡ ἰκανὴ γνῶσις του ἐγῶ. Καρποί τῆς υπαρξιακῆς σταθερότητος εἶναι ἡ συναισθηματικὴ σταθερότης, ἡ ἐσωτερικὴ εἰρήνη, ἡ ἀρμονικὴ συμπεριφορὰ, ἡ ἀποδοχὴ συστήματος ἀναλλοιωτῶν ἀξιών, ἡ ἀγάπη του ἀπολύτου, ἡ μεταφυσικὴ βεβαιότης και ἡ μετὰ εἰρηνικῆς διαθέσεως και ἀπλότητος ἀποδοχὴ τῆς ἀσθενείας και του θανάτου.

25. - Βλέπε σχετικῶς Kierkegaard S.: Philosophical Fragments 1844. trans. D. Swenson, 2nd ed. Rev. H. Hong. Princeton 1962. και Kierkegaard S: Dagboeger. Thaning & Appels Forlag. Koebenhavn 1961.

26. - Βλέπε σχετικῶς: Pelcovitz D, Kaplan S, Goldenberg B, Mandel F, Lehare J, Guapera I: Post-traumatic stress disorder in physically abused adolescents. I. Am. Acad Child Adolesc. Psychiatry 1994, 33: 305-312. Η σύνδεσις τῆς ψυχῆς μετὰ του σώματος και ἡ ἀρρηκτος ψυχοσωματικὴ ἐνότης υπογραμμίζονται ἰδιαίτερος ὑπὸ των πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος συνέδεεν ἀμφότερα ψυχὴν τε και σώμα εις μίαν ἀρρηκτον λειτουργικότητα, ἀποφεύγων τὰς δισυτικὰς τάσεις, αι οποίαι ἐπεκράτουν εις τὸν χρόνον του πλατωνισμοῦ και του νεοπλατωνισμοῦ ουχ ἦτον δε και εις τὸν χρόνον τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας, διὰ των οποίων ἡ ψυχὴ ἐλάχιστα συνεδέετο λειτουργικῶς με τὰς διεργασίας τῆς σωματικῆς υποστάσεως του ἀνθρώπου, συνυπάρχουσα μετὰ του σώματος ὡς εὐρισκομένη ἐντός κλωβοῦ, διὰ να ἀποχωρισθῆ αὐτοῦ κατὰ τὸν θάνατον[26]. Εἰς τὰς περιστατικὰς ομιλίαις του ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει: {και γὰρ και τούτο τῆς ψυχῆς εὐγενεῖα συμβαῖνον κατεσκεύασεν ὁ Θεός, και τοῖς ἐπιτάγμασι αὐτῆς ἐπιτήδιον, και γὰρ τὸ σῶμα τοιοῦτον ουχ ἀπλῶς ἐποίησεν, ἀλλ { οἷον εἰκὸς εἶναι λογικὴ ψυχὴ διακονούμενον, ὡς εἰ μη τοιοῦτον ἦν, σφόδρα ἀν ἐνεποδίσθησαν αι τῆς ψυχῆς ἐνέργειαι, και τούτο δήλον εκ των νοσημάτων. Εἰ γὰρ μικρόν τι παρατραπή τῆς οικείας καταστάσεως αὐτῆ τῆς σαρκὸς ἡ διακόσμησις, πολλὰ τῶν ενεργειῶν τῆς ψυχῆς ἐμποδίζονται, οἷον τι λέγω, εἰ θερμότερος ἢ ψυχρότερος ὁ ἐγκέφαλος γένοιτο. Ὡστε και πολλὴν και ἀπὸ του σώματος ἐστιν ἰδεῖν τὴν κηδεμονίαν του Θεοῦ, ουχ ὅτι μόνον ἐξ ἀρχῆς αὐτό βέλτιον ἐποίησεν του νυν ὄντος, ουδ { ὅτι και προς πολλῶ μείζονα ἀναστήσει δόξαν πάλιν (Ομιλίαι περιστατικά .Ομιλία ἐνδεκάτη,σελ.324,στ.17-30).

27. - Βλέπε σχετικῶς Marttunen MJ, Aro HM, Lonquist JK: Precipitant stresses in adolescent suicide. I. Am.

28. - Βλέπε σχετικώς Μπαλογιάννης Σ.: Ψυχιατρική και Ποιμαντική Ψυχιατρική. Εκδ. Πουρναρά. Θεσσαλονίκη 1986,

29. - Mc Clure GM: Suicide in children and adolescents in England and Wales. Br. J. Psychiat. 1994, 165: 510-514.

30. - Το τραγικότερον φαινόμενον της ψυχικής απογνώσεως του νέου ανθρώπου, ο οποίος εβίωσεν βαθέως την μακράν του Θεού αίσθησιν της εγκαταλείψεως, της μονώσεως, της αποξενώσεως, της αποσβέσεως όλων των προσδοκιών, της εσωτερικής ερημώσεως είναι η εκουσία φυγή του εις τον ιδιαιτέρως νοσηρόν κόσμον των εξαρτησιογόνων παραγόντων, από τον όποιον η έξοδος αυτού είναι ιδιαιτέρως δυσχερής ή μάλλον υπό τας σήμερον επικρατούσας κοινωνικάς συνθήκας είναι ανθρωπίνως ανέφικτος, καθισταμένη εφικτή μόνον διά του ελέους και της Χάριτος του Θεού. Η καταφυγή των νέων εις τας εξαρτησιογόνους ουσίας αποτελεί ιδιαίτερας βαρύτητος κοινωνιοπαθητικήν εκδήλωσιν, διαβιβρώσκουσιν ουχί μόνον την ψυχοσωματικήν ακεραιότητα του καταφεύγοντος ατόμου, αλλά διά των πολυμόρφων κοινωνικών προεκτάσεων, επιφέρουσιν βαρύτατα ηθικά και νομικά πλήγματα εις την κοινωνίαν, τα οποία εν κατακλείδι, βαθμηδόν επεκτεινόμενα, ακρωτηριάζουν σταθερώς το σώμα αυτής. Βλέπε σχετικώς και Μπαλογιάννης Σ.: Συνέντευξις. 'Ορθόδοξος Μαρτυρία. Λευκωσία 1990, τεύχος 31, σελ. 47-49.

31. - Τα αρνητικά συναισθήματα δύνανται να υφεθούν και εν συνεχεία να κατασταλούν πλήρως διά της εν Χριστώ ζωής, διά της οποίας η ζωή του ατόμου προσλαμβάνει νέον νόημα και νέας αξίας. Η φιλοσοφία της στηρίζεται πλέον εις τήν βίωσιν της αγάπης και του ανατείνοντος την ψυχήν θελήματος του Θεού. Η όλη λειτουργικότης του ατόμου εστιάζεται εις την διακονίαν αυτής της αγάπης. Η βίωσις της τελείας αγάπης, η οποία αποτελεί καρπόν της κατά Χριστόν αναδομήσεως της ανθρωπίνης ψυχής, καθίσταται πλέον το ουσιώδες κίνητρον της υπάρξεως, η οποία ευρίσκει την οντολογικήν της πληρότητα και τας αληθείς κοινωνικάς διαστάσεις της εις την αδιάλειπτον επικοινωνίαν της μετά του Κυρίου. Βλέπε Συμεώνος τού Νέου Θεολόγου "Ηθικ. 1.8, 51-64.

32. - Η εξάρτισις, η οποία αναπτύσσεται επί των ατόμων, τα οποία εχρησιμοποίησαν κατ' επανάληψιν τούς εξαρτησιογόνους παράγοντας και ιδίως τα οπιούχα, δεν αποτελεί μόνον ψυχικόν φαινόμενον. Αύτη έχει συγκεκριμένον νευροχημικόν και μορφολογικόν υπόβαθρον, οφειλομένη κατά κύριον λόγον εις την διαταραχήν και εις την ανεπανόρθωτον αλλοίωσιν των βραχέων νευρωνικών δικτύων του μεταχιαμακού ή κρικοειδούς συστήματος, του διεγκεφάλου, η λειτουργική σημασία του οποίου είναι καθοριστική διά την δόμησιν του συναισθήματος και την διαμόρφωσιν της κοινωνικής συμπεριφοράς του ατόμου. Παράλληλοι αλλοιώσεις πραγματοποιούνται, εις βαρυτέρας περιπτώσεις, και επί της κεντρικής φαιάς ουσίας του μέσου εγκεφάλου και του κατεχολαμινεργικού συστήματος του υπομέλανος τόπου και της μελαίνης ουσίας, μέ αποτέλεσμα να διαταράσσεται το νευροδιαβιβαστικόν ισοζύγιον του εγκεφάλου, με βαρυτάτας επιπτώσεις επί της λειτουργικής αρμονίας αυτού. Έχοντες διατεταραγμένον το νευροχημικόν και το μορφολογικόν υπόβαθρον του κεντρικού νευρικού συστήματος, οι εξηρητημένοι πάσχοντες υφίστανται σταδιακήν απόσυρσιν εκ της κοινωνικής λειτουργικότητος, αναλίσκοντας την δραστηριότητά των εις την αναζήτησιν εξαρτησιογόνους ουσίας, διά της οποίας αφ' ενός μεν θα απέτρεπον την εμφάνισιν των στερητικών φαινομένων, τα οποία ουχί σπανίως προσλαμβάνουν τραγικάς διαστάσεις, αφ' ετέρου δε θα επετύγχανον το αναμενόμενον και επιζητούμενον αίσθημα της ευφορίας, υπό το οποίον θα εκαλύπτετο η δυσθυμική ή καταθλιπτική διάθεσις αυτών και τα βαθέα αισθήματα ανασφαλείας. Βλέπε σχετικώς: Μπαλογιάννης Σ., Ψαρούλης Δ., Κώστα Β., Άρζόγλου Λ.: Μορφολογική μελέτη του ίπποκάμπου εις άτομα ηθισθέντα εις τα οπιούχα. Πρακτ. Έλλ Συνεδρ. Τοξικομανιογόνων ουσιών. Θεσσαλονίκη 1993, σελ 282-244.

33. - Η συχνότης της ομάδος των εν λόγω ψυχώσεων είναι υψηλή εις τον γενικόν πληθυσμόν, αναφερομένη εις 50-250 πάσχοντα κατ' έτος ανά 100.000 κατοίκους εις την δυτικήν κοινωνίαν. Εν τούτοις υπολογίζεται ότι 1% του γενικού πληθυσμού είναι δυνατόν να έχη την εμπειρίαν σχιζοφρενικομόρφου αντιδράσεως εις τινα περίοδον της ζωής αυτού.

34. - Τα κύρια φαινόμενα της σχιζοφρενικής αποκλίσεως είναι αι διαταραχαί της σκέψεως, αι αυτιστικάί τάσεις, η αμφιθυμική διάθεσις, αι διαταραχαί της σχέσεως προς εαυτόν και αι διαταραχαί των σχέσεων προς το περιβάλλον, διά το οποίον διατηρεί πάντοτε ο πάσχον ισχυράν παρερμηνευτικήν διάθεσιν. Χαρακτηριστικά βασικής σημασίας φαινόμενα είναι (α) το συμβολικόν στοιχείον, το οποίον εκδηλούται εις την σκέψιν του πάσχοντος και εκφράζεται εν εκτάσει εις τα πονήματα της τέχνης και ιδίως της εικαστικής

τοιαύτης, εις την ποίησιν και κατά δεύτερον λόγον εις την μουσικήν, (β) η κοινωνική απόσυρσις, εκδηλουμένη υπό άλλοτε άλλην έκτασιν και βαρύτητα και (γ) η διαταραχή των ορίων του εγώ, η οποία συνεπάγεται την εμφάνισιν φαινομένων αποπροσωποποιήσεως, κατά τα οποία το πραγματικόν και το μυθώδες διαπλέκονται, το δε άτομον αιωρείται υπεράνω των διαστάσεων του χρόνου και του χώρου. Βλέπε σχετικώς Erickson E: The problem of ego identity. J. Am. Psych. Ass. 1965,6: 56-121.

35. - Ο λόγος του ευφυούς εκ σχιζοφρενείας πάσχοντος είναι επιδωλημένος πλήρης νεολεξιών και νεολογισμών, χαρακτηριζόμενος υπό δογματικότητος, απολυτότητος, εμφατικότητος και γλωσσικής ιδιαιτερότητος τόσο κατά την προφορικήν έκφρασιν όσον και κατά την γραπτήν διατύπωσιν αυτού.

36. - Η βούλησις των πασχόντων κατά κανόνα κινείται μεταξύ δύο πόλων καθοριζομένων υπό της αρχής της προσεγγίσεως και της αποφυγής με αποτέλεσμα να επιζητούν και συγχρόνως να αρνούνται και να αποφεύγουν το ίδιον θέμα, καθηλούμενοι τελικώς εις βουλευτικήν αδράνειαν ή λαμβάνοντες επί του αυτού θέματος δύο αντιφατικές αποφάσεις κατά τον ίδιον χρόνον.

37. - Τα πλείστα των παραληρημάτων έχουν διωκτικόν χαρακτήρα και πληρούνται ιδεών αδίκου αντιμετώπισεως, απειλής και εξουθενώσεως του πάσχοντος υπό συγκεκριμένων ατόμων του περιβάλλοντος ή υπό ολοκλήρου της κοινωνίας. Ετερα παραληρήματα έχουν μεγαλοϊδεατικόν χαρακτήρα. Συμφώνως προς αυτά το άτομον έχει την αίσθησιν ότι υπερέχει ουσιωδώς των άλλων ανθρώπων ως προς την ευφυίαν, την σωματικήν ισχύν, την δημιουργικότητα και την δυνατότητα να επιτύχη υψηλά και ενίοτε μοναδικής αξίας επιτεύγματα. Εν τούτοις, η κοινωνία δεν αναγνωρίζει την υπεροχήν του και αδικείται μη δυνάμενον να αξιοποιήση τα τάλαντα του. Ενίοτε επί ατόμων αμοτέρων των φύλων αναπτύσσονται παραληρήματα ζηλοτυπίας, εντός των οποίων εγκρύπτονται ιδέαι ανεπαρκειάς και αναξιότητος του εγώ. Υπό το κράτος εντόνων παραληρητικών ιδεών οι ασθενείς ενδέχεται να προβούν εις ενεργείας αυτοχειρίας ή ανθρωποκτονίας, ιδίως δε όταν διακατέχονται υπό ακουστικών ψευδαισθησιών, αι οποίαι παροτρύνουν αυτούς εις αναλόγους ενεργείας. Η αυτοκτονία ή η ανθρωποκτονία αποτελούν τον τραγικόν επίλογον του πάσχοντος, ο οποίος είναι δυνατόν να αποφευχθή διά της εγκαίρου και καταλλήλου θεραπευτικής αντιμετώπισεως αυτού.

38. - Υφίστανται πολυάριθμοι τύποι διατεταραγμένων προσωπικοτήτων, αι οποίαι υπό του Leonard, εν συμφωνία προς τας αρχικάς απόψεις του Schneider διακρίνονται αναλόγως προς το αιτιοπαθογενετικόν βάθρον αυτών και τας επί μέρους κλινικάς εκδηλώσεις των εις (α) τας επιληπτοειδείς, (β) τας καταναγκαστικές, (γ) τας υστερικές, (δ) τας παρανοειδείς, (ε) τας αντιδραστικές, (ς) τας κυκλοθυμικάς, (ζ) τας υπομελαγχολικάς, (η) τας υπομανιακάς, (θ) τας αγχώδεις και (ι) τους μικτούς τύπους προσωπικοτήτων. Βλέπε σχετικώς συν τοις άλλοις και το κατωθι πόνημα Μπαλογιάννης Σ.: Η ψυχολογική διάστασις της διαταραχής της κοινωνικής συμπεριφοράς του συγχρόνου ανθρώπου. Γρηγόριος Παλαμάς 1966; 761: 41-65.

39. - Βλέπε σχετικώς Martin G, Waile S.: Parental bonding and vulnerability to adolescent suicide. Acta Psychiatr. Scand 1994, 89: 246-254. και Williams R.: Psychiatric morbidity in children and adolescents: a suitable cause of concern. Br. J. Gen. Pract. 1993, 366: 3-4.

40. - Είναι αδύνατον να υφίσταται αρμονική και ανατεινούσα ατμόσφαιρα εντός του χώρου της οικογενείας και αύτη να αποτελή φυτώριον επιμελούς καλλιέργειας των αρετών, αν δεν υφίσταται βαθεία αγάπη μεταξύ των γονέων και αμοτέρων προς τα τέκνα αυτών, λειτουργούσα αύτη ως ο μεγαλύτερος, ο ιερότερος και ο αρραγέστερος συντελεστής ενότητος της οικογενείας. Η βαθιά αγάπη, η έχουσα υπαρξιακάς προεκτάσεις, η εκπηγάζουσα εκ του ιεροτέρου χώρου της ανθρωπίνης ψυχής, συνοδεύεται κατά κανόνα υπό βαθέος αισθήματος σεβασμού και αποδοχής της προσωπικότητος των άλλων προσώπων, υπερβαίνουσα όλας τας χαρακτηριστιολογικάς διαφοράς, αι οποίαι ενδεχομένως και ευλόγως υφίστανται μεταξύ των μελών της οικογενείας, καθ' όσον έκαστον αναπτύσσει ή ανέπτυξεν ελευθέρως την ίδιαν προσωπικότητα. Αι διαφοραί αύται, επί υπάρξεως βαθείας αγάπης, συμπληρώνουν επιτυχώς το ψυχολογικόν περίγραμμα της οικογενείας και ενορχηστρώνουν την αρμονικήν μελωδιάν της οικογενειακής ζωής. Επιπροσθέτως η κατά Χριστόν παιδεία εντός της οικογενείας θα καταστήση ικανόν το άτομον να αποκτήση ενσυνείδητον θεωρίαν του Θεού και να αποκοπή, κατ' επέκτασιν, εξ όλων των παθολογικών εξαρτήσεων και εκ των τραυματικών καταστάσεων του παρελθόντος, ανευρίσκον το ομοιοστατικόν του ισοζύγιον εις την προσωπικήν επικοινωνίαν του μετά του Θεανδρικού προσώπου του Κυρίου και εις την μυστηριακήν μέθεξιν αυτού εις τον Σταυρόν και την Ανάστασιν του Κυρίου, εντός του χώρου της κατ' οίκον Εκκλησίας.

41 - Χαρακτηριστική και ιδιαιτέρως εύγλωττος είναι η ανάλυσις του περιγράμματος της προσωπικότητος των κοινωνιοπαθητικών ατόμων εις την επιστολήν του Ιούδα « Ούτι εισι οι εν ταις αγάπαις ημών σφυλάδες συνευωχούμενοι αφόβως, εαυτούς ποιμαίνοντες, νεφέλαι άνυδροι υπό ανέμων περιφερόμεναι, δένδρα φθινοπωρινά άκαρπα, δις αποθανόντα εκριζωθέντα, κύματα άγρια θαλάσσης επαφρίζοντα τας εαυτών ευθύνας, αστέρες πλανήται, οίς ο ζόφος του σκότους εις αιώνα τετήρηται (Ιούδα 12-14).

42 - Η αίσθησις του γήρατος συνοδεύετο πάντοτε από καταθλιπτική διάθεσιν ή θεώρησιν, δεδομένου ότι απετέλει τούτο το αμετάκλητον στάδιον της πορείας της ζωής, το οποίον θα οδηγούσε εις τον τελικόν δρόμον, χωρίς επιστροφήν, παρά το γεγονός, ότι η ελπίς της αιωνιότητος δεν εξέλιπεν ποτέ από τας προσδοκίας της ανθρωπίνης ψυχής.

43 - Η κοινωνική απομόνωσις και η συνοδος καταθλιπτική αντίδρασις είναι εμφανεστέρα εις την δυτικήν κοινωνίαν εν σχέσει προς παραδοσιακάς κοινωνίας, παρά το γεγονός ότι η ιατρική φροντίς, η κοινωνική μέριμνα, η νομική κατοχύρωσις και η οικονομική συμπαράστασις προς τους γέροντας έχουν λάβει πρωτεύουσαν θέσιν εις τον κοινωνικόν προγραμματισμόν των εις υψηλήν πολιτιστικήν βαθμίδα ευρισκομένων χωρών. Εκ παραλλήλου, ο σεβασμός προς την αξιοπρέπειαν του γέροντος δίδει νέαν διάστασιν εις τον τρόπον της ιατρικής και κοινωνικής προσεγγίσεως αυτού, δεδομένου ότι κέκτηται ούτος της ιδιαιτέρας αξιοπρεπείας, την οποίαν επιβάλλει η παιδεία του, η οικογενειακή του κατάστασις, προγενεστέρα προσφορά του εις την κοινωνίαν και το σεβάσμιον της ηλικίαν αυτού.

44 - Βλέπε εις την Χριστολογίαν του Αγίου Νεκταρίου. Εκδ.Αγ.Νικόδημος Αθήναι σελ.45. « Ο πιστός ευρίσκειται εν απλέτω φωτί, περιπετεί ως εν ηλιοφωτίστω ημέρα και γινώσκει το κάλλος της εικόνας της λατρείας της πλημμυρούσης την εαυτού καρδίαν